

Tıbbi Etik ve Etik Kurulları

Yaman ÖRS*

* Prof.Dr.Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji ABD, ANKARA

Burada yönetici olarak, toplantımızın kavramsal çerçevesinin çizilmesine kendi akademik alanım açısından kısaca katkıda bulunmak, bunun yanında konuyla bağlantılı olarak ortaya çıkmış kurullardan söz açmak istiyorum.

"Etik" teriminin ülkemizde yeni yeni tanınmaya başladığını söylemek yanlış olmasa gerek. Ahlâki Değerler Felsefesi olarak da adlandırabileceğimiz ve felsefe etkinliğinin belligi dallarından biri olan Etik alanının önemi, insanlığın sorunlarının çağımızda yeni boyutlar kazanması ile artmıştır. Kendi felsefi yaklaşımım açısından (ahlâki) değerlerimiz, insan tutum ve davranışlarına yönelik istek ve dileklerimizden oluşmaktadır; bu yönden insanlar arasında ortaya çıkan sorunlarımızı, en eleştirel biçimde Etik alanında tartışıyoruz. Tıp etkinliğinin tedavi edici hekimlik, temel tıp bilimleri ve her türlü tıp araştırmaları, halk sağlığı gibi temel yönleri içinde yaşanan (ahlâki) değer sorunlarımızı ise, akademik düzeyde Tıbbi Etik alanında ele alıyoruz.

Düşünülebileceği gibi bu alan, felsefedeki etiğin tıptaki özel, farklılaşmış bir uzantısıdır; çünkü tıp etkinliğinde ortaya çıkan değer sorunları, günlük yaşamda, siyasal yaşamda, birey toplum ilişkisinde ve benzeri durumlarda yaşanan "genel" ahlâki değer sorunlarından az ya da çok ayrılmaktadır. Özellikle de, son on yıllarda tıpta görülen çok büyük bilimsel-teknik değişiklikler ve bunların yanında insanlığın geçirdiği genel toplumsal-siyasal büyük gelişmelerle (demokrasi, toplumsal devlet, insan hakları, hasta hakları...) tıp etkinliğindeki değer sorunlarının boyutları çok artmıştır. Ortaya çıkan yeni durumlardan birkaçını şöyle bir anımsatmak, buradaki bağlamımızda yeterli olacaktır kanısındayım: Genetik danışmanlık ve taramalar, doğuştan sakat bebekler, embriyo araştırmaları, cinsiyetin önceden belirlenmesi, insanlar (ve hayvanlar) üzerinde her türlü yeni tanı ve tedavi yöntemlerinin denenmesi, dindirilemeyen büyük

ağrıları olan onkoloji hastaları, çok düşkün yaşlıların bakımı, bitkisel yaşam, ölümün yeniden tanımlanması ve beyin ölümü, organ aktarımları...

Tıp etkinliğinde daha çok hekimlerin davranış kurallarıyla ilgili metinlerin ("mevzuatın"), ayrıca "geleneksel" ilişki biçimlerinin tanıtılması, öğrencilere ve genç hekimlere aktarılması ya da "öğretilmesi" anlamında kullanılan gelmiş olan "Deontoloji" terimine de burada kısaca değinmek gerekebilir.

Gerçekte "etik" gibi felsefe kökenli olan ve bugün değerler felsefesi alanında değişik anlamları bulunan "deontoloji", tıp etkinliği açısından da yalnızca biline gelmiş ya da alışıl gelmiş anlamında kullanılmamaktadır. Belki özellikle Fransa'da gelişmiş biçimiyle Deontoloji, "normatif" ya da kural koyucu alanlardan biri olarak tıpta özellikle yazılı kuralların akademik düzeyde incelendiği bir etkinliktir. Bunlara ilişkin metinler arasında ise örneğin Tıbbi Deontoloji Tüzüğü, sağlıkla ilgili ya da hekimlerin sorumlulukları konusunda uygulanabilecek hükümlerin yer aldığı yasalar vb. bulunmaktadır. Bu özelliği ile Deontoloji'nin. Hukuk alanı ile, daha çok tartışmaya ağırlığın verildiği Etik arasında bir konumda olduğu söylenebilir. Yine bu alana, felsefedeki deontolojiden değişik ve daha özel olduğundan, yerinde bir terim ya da anlatımla Tıbbi Deontoloji adı verilmektedir.

Tıpta değer sorunlarını ele alırken kural koyuculuğuyla ilgili betimlemenin, az ya da çok doğrudan "bilgi" aktarımının yerine, daha doğrusu bunu kapsayıp aşan biçimde tartışmanın gündeme gelmesinin bir başka sonucu da, Etik Kurulların (ya da Etik Kurullarının) gelişmesi olmuştur. Tıp Uğraş Ahlâki da denen Tıbbi Etiğin (ya da Tıp Etiğinin) çağdaş biçimiyle ortaya çıkması, belki başta klinik ya da tedavi edici hekimlik olmak üzere tıp etkinliğinde teknik kişinin, sorumluluğu başkaları ile paylaşma gereksinimini doğurmuştur. Buna, uğraş sorumluluğunun paylaşılması diyemeyiz. An-

Bu sunuş konuşması ve izleyen üç metin "Tıpta Medikolegal ve Etik Sorunlar" paneline aittir. 23 Kasım 1994 tarihinde İbn-i Sina Hastanesi Konferans Salonu'nda gerçekleştirilen toplantı A.Ü. Tıp Fakültesi Dahili Tıp Bilimleri Bölümünün ve Fakülte Etik Kurulu'nun ortaklaşa etkinliğidir. Konuşma metinlerini sağlamamızdaki yardımlarından dolayı A. Ü. T.F. Dahili Tıp Bilimleri Bölüm Başkanı Sayın Prof.Dr.isfendiya Candan'a teşekkür ederiz.

cak, tıp etkinliğinin iç, bilimsel ve teknolojik evrimiyle dış, toplumsal belirleyicilerin etkisi altındaki gelişmesi tıp adamının sorumluluk boyutlarını arttırmıştır. Bunun sonucu olarak, tıpta yukarıda örnek olarak verilen çok ciddi durumlar ve bunların benzerlerinde hekimin, tıp araştırmacısının, genelde tıp adamının tek başına karar vermesinde güçlükler doğmuştur. Uğraşın geleneksel "teknik" danışmanlık kurumu ya da biçimi olan "konsültasyon" da bu alanda yetmemeye başlamıştır.

Böylece, uğraş adamının boyutları artan sorumluluğunu, başta hasta ve denekler olmak üzere hemşire, hasta yakınları, biyolog ve psikolog gibi başka alanlardan olan araştırmacı ve uygulayıcılar, felsefeciler, hukukçular vb. ile paylaşma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu amaçla, hastaneler, tıp araştırma kurumları, tıp fakülte-

leri gibi bireylerin ve toplumun sağlık-hastalık sorunlarına çözümlerin arandığı ve uygulandığı yerlerde bunların değişik işlevlerine uygun kurullar oluşturulmuştur. Sonuçta, kuşkusuz hepsi "disiplinler arası" olan, "hastane kurulları" ve "klinik etik kurulları", "bilimsel araştırma kurulları" ve "klinik araştırma etik kurulları", "hemşirelik kurulları" gibi topluluklar işlev görmeye başlamıştır. Fakültemizde de bir Fakülte Etik Kurulu ve bununla birlikte ya da ayrı işleyen kurullar (örneğin doğuştan cinsiyet bozuklukları ile ilgili kurul) bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Sağlık Bakanlığındaki (İnsanlar Üzerinde) İlaç Araştırmaları Kurulu'nun Fakültemizdeki yerel karşılığı olan kurulun da işlevini üstlenmiştir.

Bundan sonra sözü, sırası ile sunuşlarını yapacak olan değerli konuşmacılara bırakıyorum.